

Cédulák XVIII.

– Budapesten az oroszok bevonulása után 1956-ig uralkodó szörny (a nevét is undorral írnam le, ezért csak így említem) idején nem árultak szaloncukrot. Karácsonyi ünnepeket sem tartottak, a munkaszüneti napok engedélyezése Kádár János korszakával kezdődött. Mai fejjel ez fölfoghatatlan, talán így van jól, akik nem éltek akkor, nem is tanultak róla. A rendszer harcolt a keresztény vallás és hívei ellen. Ki gondolta volna akkor, hogy ez a rémtörténet a 21. században a modern Nyugaton ismét jelen lesz? Fenyőfát sem állítottunk, igaz, díszíteni sem lett volna mivel. Akkoriban nem rohamozták meg a boltokat sem, csönd volt az egyetlen piros betűs napon, meg előtte is. Apám az egyik ilyen karácsonyon szaloncukrot készített a jéghideg kiskonyhában, ahová engem is magával vitt, mint utóbb megértettem, hogy ne legyen egyedül. Valami barna masszát tett a családi gyúródeszkára, és a nyújtófával ujjnyi vastagra vékonyította, majd olyan hernyóformájú darabkákra vágta. Biztatására megkóstoltam, de meglehetősen szörnyű íze volt. Selyem- és ezüstpapírba csomagoltuk, amelybe beleragadt, de sikerként tálaltuk testvéreimnek. Nagy része példátlan módon még napokig megmaradt, és sziklakeménységűvé száradt – öregbítve az ateizmus diadalát. Ha meggondolom, hogy nemzedékünknek ezt is meg kellett élnie, meg a napi 25 deka kenyérfejadagot, a tengernyi zsírtalan paradicsomos káposztát, a tarhonyás krumplit meg a grízes tésztát cukor nélkül... s hogy Édesanyánk másnap reggel még kitörölte a lábost, amelyben előző este főzött nekünk a sparhelton. Túléltük.

– André Rieu – de ne csillogjak, mert az imént kerestem ki a nevét, bár félig könnyezve, hangosan nevetve, meghatottan néztem én is hangversenyét. Csak képernyőn, mint milliók, de ezek meg ezrek élőben, ahol éppen járt. Johann Strauss keringői, búbajos polkák, a bécsi zene,

vagy másfél évszázada sikerre vitt muzsika! Soha nem keringőztem, de dallama „itt ég a fülemben”, és megint mondom, európaiak, peruiak, természetesen Amerika, Belgrád – mindenütt, de mindenütt lázas ünneplés, boldog, önfeledt kacagás, mámoros öröm. Strauss tudott valamit az emberről, valami bensőségeset, amely megérinti a szívét. De a koncertek végén a Marina! Az emberek fölugrálnak, és a székek között, légi-es mozdulatokkal vezényelve, összekapaszkodva, ringatózva, sokan sírva az örömtől, énekelve táncolnak. Marina, Marina, végre légy az enyém! Sokan egyedül ropják, integetnek, kendők lobognak – boldogok! Uram, mi lennénk teremtményeid? Annyi szenvedés, most is vér, tengernyi vér, könnyek, és most meg így? Igen, öröm és bánat, fájdalom és alig viselhető öröm – mind az ember. Hihetetlen, hogy fér meg minden ugyanabban a szívben? Emelkedett és magasztos – de egy százéves dallam elsodorja. Táncolni akarunk tomboló jókedvvel, Uram, fogadj minket kegyesen!

– mindent, de mindent el kell mondanod, amit tudsz, s akkor mások, már ha érdeklí őket, ezeket megismerik. Te megéled, elmondod, én megtudom, gyorsabban haladunk! Gyermekek, nem így működik a világ. Kinek-kinek magának kell megelenni szakadékait, vagy akár örökre elnyelik. Fuldás előtt olykor elkap az Angyal, de ezzel előre ne számolj! Mire utad vége felé érsz, látod, látni véled a sötét mélyeket, de te kijöhettél! Okosabban? Ugyan, ez különben sem az értelem ereje – kijutottál a zsákból, mert az Angyal kézen fogott, mondják a keresztények. Szerelmes lettél más asszonyába, házason – majd belehaltál. De örömmel tetted! Igen, a lopott órákon, különben csak szenvedés volt. Tehetetlen, mozdulatlan gyötrelmem éveken át. Később beleszoktál, így amikor ő szakított, majd megszakadt a szíved. Amíg tartott, és utána még sok évig, törlesztet-

tél örömdért. Ha újra kezdheted? Eszemben sincs, elég volt egyszer is. Hozadéka, hogy már tudod, hol jártál. A halál kapuja felé – akkor tudatlan. Letértél jelölt utadról, mint játszi kis legény, úgy hitted, büntetlenül. Kegyetlen volt az ébredés. Odüsszeusz is hitte, büntetlenül járhat démonok között, hiszen szorosán a hajóárbóchoz kötözve úgy hallgatja majd a szirének csábos énekét, hogy nem bódítja el a hívás. Remélte a ravasz görög, hogy ugyan hallja az édes sikkanásokat, de védve lesz. Túljutottak a hajóval, társai eveztek erősen, de neki húsába vágta a kötelek, s nem engedték maradni. Közben átélte lelke legszörnyűbb fájdalmát, de nem tehetett kedvére. Fizetség nélkül rózsák között – ilyen gyermek sem...

– két angyali kiscsaj, még egyik sem iskolás, majd ősszel, most még ovisok. Jámbor közelítéssel érdeklődöm: Hol laktok, Böbe? Nagypapa váratlanul rám förmed: Ne kérdezz baromságokat! Megkukulva nézek régi barátomra: mi a rossz ebben a kérdésben? Nincs válasz. Utóbb mondja el, magyarázza, elnézést kér, a szülők elváltak, a házat eladták, mindketten albérletbe mentek, egy hétig apuka, másik héten anyuka a gyerekpásztor. Szerencsére mindketten a városban laknak, de aput hívják Pestre. Egyiknek sem egyszerű az élet a gyerekes héten, de őstől az iskolával még nehezebb lesz. Hol laknak? Anyunál meg apunál. Szüleiknek demokratikus megoldás, más kérdés, mit éreznek a gyerekek. Szegény nagyszülők szívszakadás közeli állapotba kerültek, de a fiatalok hajthatatlanok, szétmentek. Amint halani, gyakori, hogy az elvált szülők heti váltásban nevelik a gyermekeiket. Igazságos, szó se róla, csak így távolról... És a szülőket is gúzsba köti, mivel hiába váltak el, havonta két hétre kétgyerekes szülők, így pedig új kapcsolatot is nehéz építeni, és ha ott is cserélődik a pótmama vagy papa – csinos cirkusz támadhat. Azt már említeni is fölösleges, mit éreznek a gyerekek, hol van nekik az otthon? S természetesen minden szereplő jót akar. Utóbb nézve tényleg rossz volt a kérdés. Tapintatlan.

– amint sorsod fordul – nyílnak-zárulnak kapuk. Egészen a sírig, sőt hagyatékom még azután is működhet. Kosztolányi publicisztikai írá-

sainak, majd életműsorozatának láttán, talán némi irigységgel is, Márai azt írta: Íme a legszorgosabb író, még halála után is dolgozik. De viszsa a sorshoz. Olyan 12 éves forma lehettem, tapintatosan szólva az elmúlt évezredben, szóval a szomszéd lányka iránt – ahogy illik. És egy sötét estén a villamostól hazáig együtt mentünk, mehettünk. A kezét sem fogtam meg, de akkoriban ez volt a rend. Másnap viszont elmentem a házuk elé, és mi tagadás, a nevét szólítottam. Az anyja jelent meg, és fennhangon, egyértelműen kiabálva közölte, ő nem ilyen magamfajtanak szánja a lányát, aki különbet érdemel, le is út, fel is út. Porig, tán' annál is lejjebb... Meg nem is értettem a szövegét, csak azt, hogy takarodj. Évekkel később találkoztunk újra, ő könyvtáros lett, mi meg órák után oda jártunk. Vizsgák előtt, után, a hatalmas folyosókon laktunk, találkoztunk. Ott láttam néhányszor, kölcsönösen érdektelen találkozásokon. Valódi beszélgetésre nyugdíjazása után került sor. Eltemette a férjét, gyerekük nem volt, egy Szeged közeli kisvárosban él, nem szándékozik bejönni, végleg kiköltözik, egyedül. Búcsúztunk. Akkor megalázott az egyébként értelmetlen anyai szöveg – s az a kapu örökre bezárult, de ki tudja, talán így lett jobb?

– este egy jó könyv, tanácsolta minap valaki a boldog élethez. És tényleg milyen szép kép, öblös fotel, házikabát, egyebek – dédpapi olvas. Éveken keresztül vettem úgy könyveket, hogy majd egyszer el is olvasom, nyugdíj, egyre kijebb a körből – olvashatsz! De este, évtizedek óta, tévé van. Mondani alig merem, ritkán több mint két óra. Az is hírek, politika, természetfilmek. Ez van este, majd számítógép! Itt is tájékozódás, bár előtte kártya a géppel, levelek, bóklászás, bámészkodás visszafogott érdeklődéssel. Mindezt követően tényleg olvasás, de a tárgykör erősen határolt, szépirodalom, regény, vers, szinte csak ismétlés, amit korábban olvastam – felidézni. Ami vonzó, a leírások az elmúlt évtizedekről, közös élmények, hiszen már akkor sem voltál gyerek! Isten, a Teremtés, így. Néhány oldal, gondolkodva, ha még lehet. Tévénézés közben telefonok, sajna olykor egyik-másik hosszabb, de vele jár. Levente barátom a 2000-es évek elején nyaranta újraolvasta Tolsztojt. Azóta is irigylem. Van, amiről elsőre tudtam, soha

többet nem nyitom ki újra, de többeket olvasni – megint boldogan. Költőket, bölcselmeket, Jézus és Pilátus párbeszédét! Talán megnézem holnap este, bár most nem hagyom abba, amit napok óta... ha mi is élhetnénk, mint hajdaniak, századokat, de eszünknel maradván – mindenre lenne idő. Nincs!

– Böbe néni még nincs 60, s mint egy alkalommal megjegyezte, ezt egyáltalán nem sietteti, mert majd azt is meg kell szoknia! Ki gondolta volna, de igyekeztem higgadtan nyugtázni előre látását. Szóval Böbike áll a pénztárnál, s mivel az előtte lévő fiatalember kiló cukra és túrós buktája meg az ő kosárnyi cucca között nincs elválasztó táblácska, hát érte nyúl. De csak nyúlna, karján acélos szorítással kattant a fiatalember mancsa, és dörög szava: a süteményem! Böbike megdöbben, de sokat tapasztalt asszony, s miután karja kiszabadult, megjegyzi, mi célból nyúlt előre, s kérdi, nem tudott volna szólni, esetleg kérdezni. A fiatalember most is a süteményére hivatkozik. Történik mindez még a pénztár előtti sorban az újévi ünnep után, kora délután. Végül is nem csattant pofon, ordítás sem volt, Böbike vérnyomása, mely egyébként is alacsony, visszahúzódott. Nincs baj, mindenki megy a dolgára, csak olyan örült körülöttünk a hangulat. Miért tételezi föl valaki egy normálisnak tűnő asszonyról, hogy el akarja venni a süteményét, ha pedig erre a következtetésre jut egy mozdulatból, miért nem nyitja ki a száját, miért nem viselkedik ember módjára? Legközelebb kést ránt?! Itt tartunk most? Mi jön ránk holnapután?

– egy rémült nagypapa meséli, én meg most közreadom, mert hasonlóképpen érzek. A 12 éves Abi, állítólag hajnali fényű szép lányunoka, beavatta nagymamit a titkába – még nem döntötte el, fiú legyen-e, vagy leány. Formái nyílnak, egész lénye bimbózik, serdül. Végül is egy kérdés még nem tragédia, csak nekünk, régi világból itt maradtak számára döbbenet. Miért vetődik ez föl a kislányban? Végül is ez adottság, nem mi döntünk felőle – bár mind többen (vagy ki tudja) igyekeznek beleszólni tulajdon nemiségük minőségébe... Végül is az sem vállalja, aki azonos nemű társait választja vonzalma tárgyául!

Tizenévesen még határtalan a világ, és mindent lehet! Egy kicsit később könnyen beszűkülnek a távlatok, de ez, mondjuk, egy nem várt fogantatás után érezhető először. Ma európai embereszmény a korlátlan szabadság, önmegvalósítás. Éljek, ahogy én akarok! És a többiek? Ha ezt nekik is lehet, hamar ütközünk! Azt mondja ma reggel egy riporter, vidéken minden könnyebben megy, ott még vannak emberi kapcsolatok... Közben a nyugati látogatók azért is jönnek Budapestre, mert olyan kedvesek az emberek! Akkor mi lehet náluk? Arra a kislányra meg tessék vigyázni és szeretve kérlelni, maradjon, akinek megszületett.

– Réz Páltól, a Szépirodalmi Kiadó egyik múlt századi szerkesztőjétől kérdezi beszélgetőtársa, Parti Nagy Lajos, miként volt annyi szabadidejük az '50-es, '60-as, de még a '70-es években is? Manapság alig van időnk valamire, mondja a '90-es évek elején, beszélgetésükkor. Réz válasza engem meglepett: nem volt, alig volt pénz, az is csak szűkösen elég a megélhetésre. Nem volt érdemes hajtani a pénzre, semmi gyönyörűsége nem lehetett belőle költeni. Határok zárva, utazás, kóborlás a világban nuku, itthon csak a diktatúrák változtak. Érdemi változást a '80-as évek hoztak. Addig az emberek a maguk köreibe zárkóztak, üveggömbjeikbe, magukra zárt ajtók mögött. Talán erre utalt Bibó István, a szabadság kis köreire. Ekkor volt idejük magukra, másuk sem igen. Ami ezt követte, azt éljük ma, egyre gyorsuló ütemben. A pénz újra érték, futunk is utána, mert úgy tudjuk, érdemes, hisz akinek sok van, az boldog! Aki teheti, utazhat, kinyílt a világ, mindent lehet, csak akarni kell – meg pénz! Cserébe elfogy az idő, a tiéd is. Este tévét nézni, utána éjjel olvasni, másnap korán kelni, gyerek, munkahely, este előlről, házat építeni, számítógépezni, álmodozni, barátok, utazni, hajtani a pénzért, és még többért – ennyi idő a világon nincs. Marad a hajtás, amíg bírod.

– Réz Pál, az általam többszörre idézett műfordító hivatkozik Déry Tibor egy megjegyzésére, miszerint azért nem vagy felelős, kibeszeretsz bele. De azért, hogy kivel élsz le egy életet, felelős vagy. Az imént levettem a polcra Déry Napok hordaléka c. naplóját, ami kéz-

be való, szépséges könyvecske. Némi keresés után megeltem, 1972-ben adták ki, éppen Réz szerkesztette, és 28 Ft-ért mérték. Jelzem, akkoriban vettem meg A Mester és Margaritát is, az tán 27 forint volt... Déry akkoriban elismert írónak számított, naplója is kedves könyvem volt. Akkor annyit lehetett tudni róla, hogy börtönben ült '56-ért, '63-ban szabadult. Réz írja, amikor Kádárék leültették, Nyugaton minden korábbi írását kiadták, a jogdíjakból gazdag emberként szabadult. Makk Károly, aki a Szerelem c. történetét filmre vitte, elmondja, Aczél első parancsa volt a film kapcsán, hogy tegyék vissza Rákosi idejébe, mert ugye Kádár alatt nem játszódhat! De vissza a szerelmes ember felelőségéhez. Lehet, jól hangzik Déry szövege, de az igazi szerelem afféle sorsszerű adomány, néha nem adomány, de elháríthatatlan. Az életre szóló is. Talán férfi és nő esetében egyaránt, de a nők inkább bonyolult lelkek... Így belezuhanhatsz egy házasságba is, ott összekalapáltok négy gyereket, és menten más helyzetbe kerültök mindketten. Egyszeriben felelős leszel értük, és ez nem valami elvont kötelesség! Új életet kezdhetsz, de a négy gyerek marad az új életedben is. Rendkívül fontos önmegvalósításod nevetségessé válik, ahogy régen mondták, egyéni szoc. probléma, a gyerekek már csak számszerűen is többen van-

nak, mint ti... Ettől még Dérynek igaza lehet – valami ideális esetben, mondjuk, egy regényben.

– a Föld urai vagyunk, minden hatalom birtokosa. Az ember számára nincs akadály, minden a miénk! Ha akarjuk, akarnánk – de nem, mind ez ideig megtartóztatták magukat uraink. Istentől elfordultunk rég, felvilágosult, szabad emberek. Ugyan nem tudjuk, merre robog velünk a szuper expressz, aligha irányítjuk, de büszkén a bakon! Vivát! Vívjuk megszokott csörtéink, de mióta a világ áll, minidig is. És akkor egy vírus. Azt sem tudjuk, él, vagy még a határvonal alatt van. A legnagyobb országban. Pont most, ebben a minden bizonyosságot nélkülöző világban! Különbön pontosan úgy bukkant elő valahonnan, mint a filmekben. Egy izgága kis doki, neve sincs, lármázni kezdett, rendőrt hívtak hozzá. Aztán tavaly januárban berobbant a járvány. Bizonytalanul, előre-hátra táncolva, alakot váltva, itt is van, meg nincs, csak terjed. Nem tudni, merre halad, eddig gyereket nem bántott, a vége nem látszik, csak a szorongás, mint a ragály. Az emberiség fél, írta valaki. Meg örökösen hinni akar, ezt egy hajdan volt magyar regényben olvastam. Nincs biztonság sehol, semmiben. Egyedül a bizonytalan – mely múciónak látszik, de örök. Weöres mondta.



Bátorság